

Վրաց Աղբերանները Հայաստանի և Հայերի մասին: — Հաւարեց և ծանօթագրեց ՊՐՈՑ ԳՐ. Լ. ՄԵԼԻՔԱՆԹ-ԲԵԿ: — Հրատ. Մեղրոնեան Ֆոնդի, Յերեւան, 1934, հատոր Ա. Լաթակագմ, ութածալ, էջ 268, զին 12 սուրբի (2,40 տրլար):

Մելիքսեթ-Բեկ մեր լուրջ և գիտական ոճով պատմագրողներու հազուագիւտ շարքին մէջ իրաւամբ գլխաւոր տեղ ունի, ներկայ հրատարակութիւնն ալ մին է անոնցմէ որոնք իր հմուտ և սպառիչ հետախուզութեանց համար բարձրադրակ վկայ են:

Պետհրատէն լոյս ընծայուած այս հատորին թուղթը գոհացուցիչ է, սակայն տպագրութիւնը հեռու մաքուր և գոհացուցիչ տպուելէ, այսուհանդերձ սովորականէ աւելի ընդունելի:

Յառաջաբանով հեղինակը կը յայտնէ իր մտադրութիւնը չորս առանձին հատորներով տալ այս մասին եղած Վրաց գրականութեան մէջի բոլոր նիւթը: Գովելի ծրագիր՝ որուն առաջին հատորն է ներկայս, որ կը հասնի մինչեւ ժի դար:

Հոս կու տամ ցանկը ներկայացուած Վրացի հեղինակութեանց: Յակոբ Երէց (Ե դար), Կիւրիւն Սկուրտացի (Ձ-Է դար), Անանուն (Թ դար), Երկրորդ Անանուն (Թ դար), Արսէն Սափարացի (Թ դար), զարծեալ քանի մը Անանուններ (Թ դար), Գաչի (Թ-Ժ դար), Ստեփան Տքեթցի (Թ-Ժ դար), զարծեալ երկու Անանուններ (Ժ դար), Գէորգ Մերչուլ (Ժ դար), Եփեմ միոս Աթոնեցի և Երուսաղէմացի (Ժ և ԺԱ դար), Անանուն (ԺԱ դար), Գէորգ աբեղայ (ԺԱ դար), Եփրեմ կրտսեր (ԺԱ դար), Սմբատ որդի Գաւթի (ԺԱ դար), Լէոնիտոս Ռուսեցի կամ Մրովելի (ԺԱ դար), Զուանչէր Զուանչիբեան (ԺԱ դար), Անանուն (ԺԱ դար) և հատ մ'ալ (ԺԲ դար): Ահա ասոնցմով կը փակուի առաջին հատորը: Գործին գլխաւոր արժէքը այն ընդարձակ ու մանրակրկիտ ու շահեկան ծանօթութիւններն են որոնք խիստ առատութեամբ գործը ամէն կէտէ կը լուսաբանեն:

Հատորին ետեւը կցուած են յատուկ անուններու հայ և լատինատառ առանձին արժէքաւոր ցանկերը, յետոյ թերթ մը յաւելում և ուղղում, ուղիղը նաեւ բազմաթիւ վրիպակներու երկուքուկէս էջ, և հուսկ ցանկ բովանդակութեանց:

Հոս ալ հին ցաւ մը՝ որ սկսած է սովորական յանկերգն ըլլալ գրախօսականներու այսինքն անդրադարձութիւնը և դատաւիտումը օտար անձոնի բառերու անտեղի և անհարկի գործածու-

թեան, ինչպէս՝ կուպիլատիով, վարխանտներ, (էջ 3), տերմիններ (4), եւն, որոնք անվայել են մեր ճոխ և գեղեցիկ լեզուին:

Յ. ՔԻՐՈՍԵԱՆ

«ԱՐԵՒԱԳԱԼ» (պարբերաթիւթ գրականութեան և արուեստի, Աթէնք):

Յունահայ գաղութի գեղեցիկ և մխիթարական երեւոյթներէն մէկն է «Արեւագալ»ի հրատարակութիւնը:

Ուր որ մեծ գաղութ մը ունեցած ենք՝ հոն լոյս տեսած են զանազան թերթեր և հանդէսներ: Բայց անոնց երեւոյթը, ամէն անգամ, զեղեցիկ և մխիթարական չէ եղած գծախտաբար:

Ոմանք տժգոյն, ուրիշներ՝ ապաբարոյ, աղքատ և հակատոհմիկ, սուսկի պէս կարճատեւ և սուսկի պէս թունաւոր, հայ իրականութեան մէջ բացասական դեր կատարած են:

Եւ եթէ կ'ուզէք ոմանք՝ անօգուտ, ուրիշներ՝ շահախնդիր:

«Արեւագալ» անոնցմէ չէ:

Գրականութեան և արուեստի այս պարբերաթիւթին ձեռք չի հետաքրքրեր մեզ, այլ բովանդակութիւնը:

Աշխատակիցներուն ինչ պարտէզի արտադրութիւն ըլլալը չի զբաղեցներ մեզ, այլ անոնց ճշմարիտ ծաղիկ ըլլալը:

Իսկոյն նկատեցինք որ «Արեւագալ» ի հրատարակչները ոգեւորուած են հայրենասիրական և գեղասիրական զգացումներով միանգամայն:

Ապրին:

Մտահոգուած են նորահաս սերունդի տոհմաշունչ դատարարականութեամբ և զարգացմամբ, Գեղեցիկին և օգտակարին լոյսին տակ:

Հագար ապրին:

ԲՈՎԱՆԱԿՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ. — Զգուշանալ խճողումէ: Ամէն ապրանք պարունակող պզտիկ խանութի մը չվերածել հանդէսը: Պատմական, բանասիրական, գիտական գործերը թողուլ մասնագիտական պարբերաթիւթերու: (Հարեանցի՝ ըսենք թէ Շարլ Տիլի «Թեոտորա կայսրուհին» ինքնատիպ չի թուիր, այլ կը բխի մասամբ Պրոկոպիոսի «Istoria Segreta»էն):

«Արեւագալ» շատ գեղեցիկ գաղափարն ունեցած է հելլէն ժամանակակից գրչի մարդիկը ներկայացնել ընթերցողներուն:

Զարկ տալ այդ աշխատանքին, հարստացնել զայն:

Եւ երթալ աւելի առաջ: Հեղին դասական

գոհարները հնչացնել: Ֆրանսերէն կամ անգլիերէն գիտող մտաւորականներ շատ ունինք: Գիւրին է անոնց գրականութեամբ զբաղիլ: Բայց մատի վրայ կը համրուին մեր յունագէտ մտաւորականները: Անոնք պէտք է շահագործեն իրենց այս առաւելութիւնը՝ ի նպաստ հայ թարգմանական գրականութեան:

Ոսկեղարեան մեր մատենագիրները, հասկնալի պատճառներով, շատացած են միայն «Աստուածաշունչ»ի հայացմամբ, հրաշալի կերպով, զայն «Թագուհի թարգմանութեանց» տիտղոսին արժանի ընելով:

Արդ, հեթանոսական շրջանի հելլէն մեծատաղանդ բանաստեղծները փակ պալատներ են հայ ընթերցողին համար:

Մեր Հ. Արսէն Բագրատունի և անկէ առաջ՝ Հ. Եղիա Թումաճան տուած են Հոմերոսի իլիականը, Ողիսականը, փառաւոր թարգմանութիւններով, գրաբար:

Այնուհետեւ Հ. Արսէն Ղազիկեան տուած է նոյն գործերը՝ աշխարհաբար:

Գրաբար ունինք տակաւին Հ. Արսէն Սիւքրիէն Եւրիպիդէսի «Աղերսաւորք»ը, Թովմաս Թէրգեանէն՝ Անակրէոնի տաղերը, Բագրատունիէն՝ Թէոփրաստի «Նկարագիրներ»ը, Սոփոկլէսի «Իդիփրաստի» «Նկարագիրներ»ը, «Ալեոիգոնէ»ն, «Ելեկտրա»ն, պոս րագաւոր»ը, «Ալեոիգոնէ»ն, «Ելեկտրա»ն, Եսթինէսի «Բեդդիէմ կուսիփոնի»ն, Գեմոսթենէսի «Յաղագս պոսիփոնի»ն ճարտարախօսութիւնները:

Սակայն հելլէն առասպելական կամ Լաիսեան կան դարաշրջանի երգիչներուն մասին, ինչպէս Վիոս, Մուզայոս, որոնց վերագրուած են կրօնական զանազան տաղեր, պատգամերգութիւններ, ոչինչ գիտենք: Պամփոսի, Որփէոսի անունները ոմանք հազիւ լսած են:

Վարդապետական (didactique) բանաստեղծութեան ախոյեանին՝ Հեսիոդոսի գործերը, «Վաստակներ և օրեր», «Աստուածածնութիւն», «Հերակլէսի սուպարք», հայ համեստ ընթերցողին մատչելի չեն: Մանաւանդ առաջինը կարեւոր է և օգտակար:

Նոյնը կարելի է ըսել առածագիր բանաստեղծներէն Սողոմի (միանգամայն մեծ օրէնսդիր) հայրենասիրական տաղերուն և Պիլթագորասի (միանգամայն փիլիսոփայ, մաթեմատիկոս) վերագրուած «Ոսկեգոծ տաղեր»ուն մասին:

Նոյնը Քսենոփոնի, և Պարմենիդէսի «Բնութիւն իրերուն» տիտղոսուած իմաստասիրական փերթուածներուն մասին:

Նոյնը Վաղիլիոսի և Տիրտէոսի հայրենասիրական եղերերգներուն, աւելի ճիշդ՝ սագմերգնե-

րուն մասին, Ալկէոսի և Սապփովի քնարերգական արտադրութեանց մասին:

Եւ ուր թողուլ Ատտիկեան դարաշրջանի Սիմոնիդէսը, Պինդարոսը:

Ինչպէս չիլիկ որբերգակ հոյակապ երրորդութիւնը, Եսթիդէս-Սոփոկլէս-Եւրիպիդէս, որոնցմէ միայն հատուածներ կ'երեւին (բացի բազմաթիւ թարգմանութիւններէն), Միլթարեան միաբանից գրաբար «Ծաղկաբաղ յօտարագրի մատենագրաց» հատորին մէջ: (Ի վերջոյ, Միլթարեան հայրերէն ամէն ինչ կարելի չէ պահանջել):

Եւ դեռ Հելլէն-Աղեքսանդրեան դարաշրջանի Հովուերգակները՝ Թէոկրիտէս, Պիոն, Մոսգոս: Հուսկ ուրեմն Հելլէն-Հոովմէական դարաշրջանի բանաստեղծները, Բաբրիոս, Արքիաս և ուրիշներ, առանց նկատի ունենալու պատմաբանները, հետտորները, իմաստասէրները և գիտունները:

Գ. Կառվարեց և Վ. Եսայեան բանաստեղծական խառնուածք ունենալով՝ լաւ թարգմանիչներ են: Առաջինը՝ աւելի հասուն է և նրբարուեստ, երկրորդը՝ յառաջդիմութեան ճամբուն վրայ կը գտնուի:

Թէ՛ մէկուն և թէ՛ միւսին համար հայ թարգմանական գրականութեան մշտապես ծառայութիւն մատուցանելու ինչ հրաշալի առիթ, աշխատանքի ինչ ընդարձակ ապարէզ:

Քոստիս Բալամասի «Արեւելք»ը Լորենծոս Մալիլիսի «Զիթենին» և մանաւանդ Եօրկիոս Տրոսինիսի «Պատասխան Բալամասին»ը, զորս թարգմանած է Գ. Կառվարեց, հայերէն լեզուով, շատ հեշտիւ կը կարգացուին:

Վ. Եսայեանի թարգմանութեանց մէջ ուղղ երբեմն խոչերու կը հանդիպի, բայց ինչպէս ըսի, Եսայեան խմոր ունի, և, ինք ալ, պիտի յաջողի կատարեալ ըլլալ:

ԱՇԽԱՏԱԿՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ. — Կարեւորութիւն չըտալ թէ ինչ դպրոցի կը պատկանին անոնք, թէ ինչ երկնքի տակ հասակ առած են, կը բաւէ որ այդ դպրոցը, այդ երկնքը, պարբերաթիւթին նախագծած հայրենասիրական ուղղութեան և գեղասիրական շունչին հակառակ չըլլան: Զանազան գրողներ, եթէ օժտուած են վաւերական տաղանդով, իրարու երբեք չեն կրնար նմանիլ, ճիշդ այդ պատճառով ալ արժէք կը ստանան:

«Գրական շարժում ստեղծել», «Գրական դպրոց հիմնել» պաշտօնական խօսքեր են, զորս